

Karibian historiaa ja kulttuuria

Pekka Valtonen:

Karibian historia. Gaudeamus 2017. 563 s.
ISBN 978-952-495-423-5.

Latinalaisen Amerikan historian dosentti Pekka Valtonen, jonka Latinalaisen Amerikan historiaa käsittelevä yleisteos ilmestyi vuonna 2001, jatkaa Amerikan historian esittelyä suomalaiselle lukijakunnalle julkaisemalla kattavan tietopaketin Karibian historiasta.¹ Karibian aluetta käsitellään usein yleisesityksissä osana Latinalaista Amerikkaa, ja voidaanakin kysyä, miksi on tärkeää julkaista 563-sivuinen Karibian historiaa käsittelevä teos suomeksi. Valtonen luettelee useita syitä. Kolonisaation jälkeistä Karibiaa voidaan tarkastella eräänlaisena inhimillisenä laboratoriona, jossa tulokkaat Afrikasta, Euroopasta ja Intiasta loivat kiinnostavan hybridikulttuurin samalla, kun alkuperäisväestö lähes tuhottiin. Lisäksi Karibian saaret olivat Atlantin alueen kaupan keskiössä kytkien toisiinsa Euroopan, Etelä- ja Pohjois-Amerikan ja Afrikan monien verkostojen kautta. Karibian sokeriplantaaseja voidaan pitää maailman ensimmäisinä teollisuuslaitoksina, joissa tiukkaa aikataulua noudattamalla viljelty ja valmistettu sokeri toimi varhaismodernin kapitalismin moottorina. Plantaasitalous vauhditti orjakauppaa. On arvioitu, että Karibian osuus Atlantin ylittävästä orjakaupasta oli noin 4,8 miljoonaa afrikkalaista. Karibian saaret ovat siis näytelleet merkittävää osaa globalisaation ja maailmantalouden historiassa. Kuten Kalle Kananojan ja Lauri Tähtisen toimittama *Pohjola, Atlanti, maailma* (2018) hiljattain on osoittanut, myös Pohjoismaat ovat olleet osa Atlantin alueen historiaa. Euroopan siirtomaavaltioihin valuvat

voitot mahdollistivat teollistumisen ja vauhdittivat näin modernin yhteiskunnan syntyä.

Karibian historian kaltaista kokoomateosta kirjoittaessaan kirjoittaja joutuu tekemään valintoja jäsentelyn suhteen. Valtonen on jakanut pääosin kronologisesti etenevän teoksen kuuteen osaan, joista ensimmäinen (luvut 1–2) kattaa ajan esihistoriasta vuoteen 1600 ja käsittelee lyhyesti Karibian alueen alkuperäisväestöä sekä Kolumbuksen matkojen seurauksena perustettua espanjalaishallintoa. Toinen osa (luvut 3–6) tarkastelee eurooppalaisten valtojen vaiheita noin vuoteen 1800 asti. Tähän osaan sijoittuvat monet Karibian historian tunnetuista kehityskuluista: merirosvous ja salakauppa, orjakauppaan perustuvan plantaasitalouden kehittyminen ja Saint-Dominguen orjakapina, joka johti Haitin itsenäistymiseen vuonna 1804.

Kolmannen osan (luvut 7–9) otsikkona on Isojen-Antillien saarivaltiot, ja siinä käsitellään itsenäisiä saaria eli Haitia, Dominikaanista tasavaltaa ja Kuubaa. Puerto Rico, jonka Yhdysvallat valloitti Espanjalta vuonna 1898, sijoittuu sen sijaan Yhdysvaltojen Karibiaa käsittelevään lukuun. Niin ikään Isoihin-Antilleihin lukeutuvaa Jamaikaa käsitellään myöhemmin, brittiläistä Karibiaa tarkastelevassa osassa omana lukunaan. Ilman kahta jälkimmäistäkin saarta kolmanteen osaan jää Karibian saarten pinta-alaltaan suurin alue ja monelle myös sen tunnetuin historia: Haitin vallankumous sekä Domikaa-nisen tasavallan ja Kuuban historia.

Haitin itsenäisyyteen johtanut orjakapina ja vallankumous innoitti itsenäisyystaistelijoita kaikkialla espanjalaisessa Amerikassa. Amerikan toisena valtiona itsenäistynyt Haiti päätyi kuitenkin monenlaisiin vaikeuksiin, jotka lopulta johtivat Papa Doc ja ”Baby Doc” Duvalierin diktatuuriin, sotilashallintoon ja Jean-Bertrand Aristiden korruptoituneeseen hallintoon. Valtonen valottaa ansiokkaasti Haitin vähemmän tunnettua 1800-lukua, jota leimasi kolonialismin perinne, rodullistettu vastakkainasettelu sekä Ranskan ja Yhdysvaltojen asettamat poliittiset ja taloudelliset paineet. Haiti kuuluu edelleen hauraksi määriteltyihin valtioihin. Kuten Karen Salt esittää tuoreessa teoksessaan *The Unfinished Revolution: Haiti, Black Sovereignty and Power in the Nineteenth-Century Atlantic World* (2019), Haiti on edelleen keskenröisen vallankumouksen kourissa.

Haitin itsenäistyttyä Dominikaanisen tasavallan tilanne oli tukala, sillä se joutui muutamaksi vuodeksi Haitin haltuun ja pyrki parantamaan tilannettaan yrittämällä liittyä vapaustaistelija Simón Bolívarin kaavailemaan Suur-Kolumbiaan. Vielä itsenäistyttyään vuonna 1844 taloudelliset ongelmat ja Haitin muodostama vaara ajoi nuoren valtion takaisin Espanjan alaisuuteen kahdeksikymmeneksi vuodeksi, ennen kuin se jatkoi itsenäisenä, vaikkakin Yhdysvaltojen vaikutusvallan alaisena, valtiona. Kuuban historia lienee Isojen-Antillien saarista tunnetuin, koska maan kytkökset Yhdys-

valtojen ulkopoliittikkaan ovat tuoneet sen osaksi kylmän sodan historiaa. Suuriin linjoihin keskittyvä teos ei mainitse, että Isoille-Antilleille perustettiin 1900-luvun alussa myös suomalaisia utopiahankeita: kansallismielinen Itabo ja sosialistinen Ponnistus Kuubassa vuosina 1906–1909, jolloin Yhdysvallat miehitti maata, sekä vaasalaisen vegetaristi Oskari Jalkion perustama Viljavakka Dominikaanisessa tasavallassa (1930–1944). Jälkimmäinen ajoittuu Rafael Trujillon diktatuuriin aikaan.

Kirjan neljäs ja viides osa on jaksotettu valtiokokonaisuuksien mukaan. Brittiläistä Karibiaa käsitellään varsin perusteellisesti; neljäs osa (luvut 10–16) keskittyy kymmeneen Isolle-Britannialle kuuluneeseen saaren, joskin päähuomio kohdistuu niistä suurimpaan eli Jamaikaan. Viidennen osan otsikko on hieman kömpelösti ”Muiden valtioiden siirtokunnat”, ja lukujen aiheena ovat Ranskan ja Alankomaiden entiset siirtomaat (luvut 17–19). Martinique ja Guadeloupe ovat Ranskan merentakaisia departementteja, kun taas Saint Barthélemy ja Saint Martin ovat Ranskan merentakaisia yhteisöjä. Martinique ja Guadeloupe ovat karibialaisittain verrattain suuria saaria, ja sokerisaarina niiden historia on olennainen osa atlanttisen maailman verkostoitunutta historiaa. Pikkuinen Saint Barthélemy saari on kiinnostava siinä mielessä, että Suomi osallistui sen kautta osana Ruotsia karibialaisen kolonialismin historiaan. Ruotsi oli ostanut Länsi-Intiassa sijaitsevan saaren Ranskalta 1784 ja piti sitä siirtomaanaan vuoteen 1878, jolloin se myytiin takaisin. Ruotsin kaudella saarella kävi muun muassa turkulainen kauppias L. J. Escholin 1787, ja pari vuotta myöhemmin sinne karkotettiin Anjalan liittoon osallistunut eversti ja Hämeen rakuunarykmentin komentaja Robert Montgomery. Lisäksi Raahessa syntynyt August Maximilian Myhrberg toimi saarella suuren konseljin sihteerinä vuosina 1842–1848.

Neljännän ja viidennen osan jäsentely entisten siirtomaaisäntien mukaan on perusteltua sikäli, että emämaiden hallintomallit ja kulttuuri ovat leimanneet alueiden historiaa ja tuoneet mukanaan omat erityispiirteensä. Toisaalta jäsentely uusintaa kolonialistista maantiedettä, jossa Karibian saaret jakautuvat siirtomaavaltojen vaikutuspiiriin. Samalla on syytä muistaa, että osa Karibian saarista kuuluu edelleen entisiin emämaihin. Puertoricolaiset ovat selvästi ilmaisseet haluavansa kuulua Yhdysvaltoihin. Ison-Britannian alaisuudessa on viisi siirtokuntaa: Anguilha, Brittiläiset Neitsytsaaret, Caymansaaret, Montserrat sekä Turks- ja Caicossaaret. Saarten historian ja vaihtelevien hallintojärjestelyjen esittely on hyödyllinen.

Monet edellä mainituista saarista ovat nykyään tunnettuja erilaisten offshore-palvelujen tarjoajina. Valto-

nen kertoo anekdootin syrjäisestä Montserratista, joka ei lähtenyt mukaan veroparatiisitoimintaan. Saari eli eräänlaista kukoistuskautta 1980-luvulla Beatles-yhtyeen managerina tunnetun George Martinin perustettua saarelle levytystudio, jossa rock-maailman huippunimet kävivät levyttämässä. Hurrikaani Hugo tuhosi kuitenkin suurimman osan saaren rakennuksista 1989, ja kaiken lisäksi Soufriere Hills -tulivuori alkoi purkautua tuhoisasti. Karibian saaret ovatkin koko historiansa ajan olleet alttiina hurrikaaneille ja hirmumyrskyille. Moni sokerin viljelijä on menettänyt kaiken luonnonvoimien riepotellessa suurella vaivalla raivattuja ja rakennettuja plantaaseja.

Kirjan viimeinen osa käsittelee Karibian kulttuurien kirjoa: uskontoja, musiikkia ja kieltä. Lyhyessä jälkikirjoituksessa pohditaan vielä kolonialismin ja myöhempien muuttoliikkeiden kautta syntyneitä karibialaista identiteettiä. Sinänsä kiinnostava osa istuu hieman huonosti kirjan poliittiseen ja taloushistorialliseen painotukseen sekä entisiin siirtokuntiin ja valtioihin perustuvaan kronologiseen rakenteeseen. Kulttuurin ja identiteetin aineksia pohtiva osa olisi ollut luontevampi teemattisesti jäsenellyssä teoksessa. Toisaalta viimeinen luku kiinnostaa varmasti lukijoita – voodoo, santería ja rasta-farismi sekä ruokakulttuuri herättänevät mielenkiintoa vähintään yhtä paljon kuin poliittinen historia.

Valtonen käsittelee Karibian alkuperäisväestöä varsin perusteellisesti ensimmäisessä luvussa ja myöhemmin Dominican ja Saint Vincentin saarien historian yhteydessä mainitaan myös niin kutsutut mustat karibit, alkuperäisväestön ja karanneiden afrikkalaisten orjien jälkeläiset. Identiteettiä ja rotua käsittelevissä jälkisanoina alkuperäisväestön kulttuurin merkitystä olisi voinut pohtia myös nykyajan näkökulmasta. Esimerkiksi Saint Vincentillä, Saint Lucialla ja Grenadassa on karibeiksi itsensä ilmoittavia asukkaita, kun taas Jamaikalla on Taino-kulttuuria vaalivia henkilöitä.

Sujuvasti kirjoitettu yleisesitys on runsaasti kuvitettu, ja sen liitteenä on hyödyllistä perustietoa Karibian saarista. Kirja soveltuu sekä koulu- että yliopistotason opetukseen ja toimii hakuteoksena kaikille Karibian saarten historiasta kiinnostuneille.

Laura Hollsten, FT, Dosentti
Åbo Akademi

1. Teos käsittelee nimenomaan Karibian saarten historiaa eikä laajempaa Karibian aluetta, joka käsittää myös osan Amerikan mannerta.